

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ДО СУПЕРВІЗІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІPREPARATION OF FUTURE SOCIAL WORK SPECIALISTS
FOR SUPERVISORY ACTIVITIES

Проблема впровадження супервізорства у сфері соціальної роботи є особливо актуальною за умов війни РФ проти України, внаслідок чого безперервно збільшується кількість українців, які потребують соціальної допомоги, а також фізичне і психологічне навантаження на працівників соціальних служб. В статті наголошено на необхідності налагодження інституту супервізії в сфері соціальної роботи України для попередження ризиків професійного вигорання фахівців із соціальної роботи, зняття їх психологічного напруження, подальшого професійного розвитку тощо.

Проаналізовано професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи у ЗВО України щодо організації та проведення супервізії, зокрема проведено порівняльний аналіз силабусів і навчальних програм освітніх компонентів, в межах яких відбувається професійна підготовка майбутніх ФСР до супервізійної діяльності, що засвідчує про їх змістовну ідентичність, неврахованість специфічних особливостей організації і проведення супервізійних заходів саме у сфері соціальної роботи, домінування теоретичної підготовки над практичною. Доведено переважання неформалізованої підготовки до супервізійної діяльності над формалізованою, тобто спеціально організованою в межах навчання майбутніх ФСР у ЗВО України.

Визначено спеціальні (фахові) компетентності, необхідні майбутньому ФСР, для організації і проведення супервізії у подальшій професійній діяльності. Розроблено методичні рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх ФСР до супервізійної діяльності. Зокрема рекомендовано: включення в ОПП обох рівнів вищої освіти обов'язкових освітніх компонентів із супервізії з урахуванням наступності їх вивчення; урахування в їх змісті специфічних особливостей супервізії в соціальній роботі; посилення практичної складової професійної підготовки ФСР до супервізії; включення елементів супервізії у процес вивчення інших обов'язкових освітніх компонентів; упровадження супервізійної практики здобувачів та ін.

Ключові слова: супервізія, супервізійна діяльність, освітній компонент, освітньо-професійна програма, професійна підготовка, фахівець із соціальної роботи.

The issue of implementing supervision in the field of social work is particularly relevant in the context of the ongoing war between Russia and Ukraine, which has led to a continuous increase in the number of Ukrainians in need of social assistance, as well as heightened physical and psychological stress on social service workers. This article emphasizes the necessity of establishing a supervision system in Ukraine's social work sector to prevent professional burnout among social workers, alleviate their psychological stress, and promote their further professional development.

The article analyzes the professional training of future social work specialists in Ukrainian higher education institutions (HEIs) regarding the organization and conduct of supervision. Specifically, a comparative analysis of syllabi and educational programs was conducted, which are components of the professional training of future social work specialists for supervisory activities. The analysis indicates a content identity, lack of consideration for the specific features of organizing and conducting supervision in the field of social work, and the predominance of theoretical over practical training. It is shown that informal preparation for supervisory activities outweighs formal preparation, meaning that there is a lack of specifically organized training within the professional education of future social work specialists in Ukrainian HEIs.

The article identifies the specific (professional) competencies necessary for future social work specialists to organize and conduct supervision in their future professional activities.

Methodological recommendations have been developed to improve the professional training of future social work specialists for supervisory activities. It is recommended to: include mandatory educational components on supervision in the educational and professional programs of both levels of higher education, considering the continuity of their study; consider the specific features of supervision in social work in their content; enhance the practical component of professional training of social work specialists for supervision; incorporate elements of supervision into the study of other mandatory educational components; and introduce supervisory practice for students, among other measures.

Key words: supervision, supervisory activities, educational component, educational and professional program, professional training, social work specialist.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.7>

Корнецьук В.В.,

докт. пед. наук, професор,
завідувачка кафедри психології
та соціальної роботи
Національного університету
«Одеська політехніка»

Пащенко О.О.,

студентка II курсу магістратури
Навчально-наукового інституту
гуманітарних наук Національного
університету «Одеська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сутність і специфіка соціальної роботи як професійної діяльності, особливо в умовах військових дій на території України, зумовлюють необхідність у постійній підтримці фахівців із соціальної роботи (ФСР), які є найголовнішим ресурсом будь-якої соціальної організації.

Саме супервізія покликана забезпечити: дотримання вимог Етичного кодексу соціальної роботи, законодавства, політики соціальних організацій і посадових інструкцій; постійний професійний розвиток і формування компетентностей, необхідних для практичної реалізації завдань вітчизняної соціальної роботи; знизити психологічне напруження, навантаження, що виникають через

високу складність та відповідальність за результати діяльності.

Усвідомлення окресленої проблеми та можливостей супервізії у її вирішенні знайшло відображення у вітчизняних та зарубіжних нормативних документах, серед яких Закон України «Про соціальні послуги», «Методичні рекомендації щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги» (в редакціях 2015 і 2020 рр.), документах американських асоціацій – Національної Асоціації Соціальних працівників (NASW) та Асоціації департаментів соціальної роботи (ASWB), в яких схарактеризовано стандарти супервізії. Маємо констатувати, що в зарубіжних країнах організаційна система соціальної роботи передбачає наявність у штатному розкладі професійного фахівця-супервізора, який пройшов спеціальну професійну підготовку та має відповідну кваліфікацію.

Не залишилась поза увагою необхідність підготовки майбутніх ФСР у вітчизняних закладах вищої освіти (ЗВО) до здійснення супервізії у подальшій професійній діяльності, адже Стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 – Соціальна робота для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти визначений програмний результат навчання «Виявляти етичні дилеми та суперечності у професійній діяльності та застосовувати засоби супервізії для їх розв'язання, в тому числі на етапі раннього втручання» [3, с. 8] (оновлена редакція відповідно до Наказу МОН України «Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти» від 29.12.23 за № 1583 [2, с. 4]).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вітчизняними науковцями досліджуються різноманітні проблеми супервізії у різних сферах, серед них: Астремська І., Байдарова О., Бакуліна О., Ісаченко В., Карагодіна О., Кривоконь Н., Матрос О., Миргородська І., Опалюк Т., Піцура Т., Савчук О., Слозанська Г., Спіріна Т., Тернопільська В. та ін. – у сфері соціальної роботи; Басько Н., Гончарова-Чагор А., Мушкевич М., Ніколаєв Л., Хмельницький С. та ін. – в галузі психології; Білик Н., Івашнова С., Любченко Н. та ін. – в освіті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас маємо констатувати, що супервізорство в Україні не має широкого та системного розповсюдження в практиці соціальної роботи і лише набуває статусу об'єкта наукового дослідження. Як наслідок, недостатність наукових розробок, спрямованих на аналіз підготовки майбутніх ФСР до супервізійної діяльності; визначення спеціальних компетентностей, необхідних для здійснення супервізії у сфері соціальної роботи

Метою статті є визначення дидактичних засад підготовки майбутніх ФСР до супервізійної діяльності та цілеспрямованого формування відповідних фахових компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Підготовку до супервізії в соціальній роботі можна, на наш погляд, розглядати у двох аспектах: неформалізованому та формалізованому. Неформалізований аспект охоплює підготовку до супервізії, яка спеціально не організована в межах навчання майбутніх ФСР у ЗВО і протікає під час аудиторного чи позааудиторного спілкування викладачів зі здобувачами, наукового керівництва курсовими та кваліфікаційними роботами, різних видів практик. В усіх окреслених випадках відбувається підтримка, консультування здобувачів, сприяння їхній рефлексії, оцінювання досягнень. Отже, викладачі виступають неформальними супервізорами здобувачів під час їхньої професійної підготовки у ЗВО. Знайомство здобувачів з соціальною організацією – базою практики, її структурою, внутрішнім розпорядком, фахівцями, напрямками діяльності, клієнтами; налагодження продуктивних стосунків зі здобувачами-практикантами; емоційна підтримка здобувачів, заохочення їхньої самостійності; організація спостереження здобувачами-практикантами за роботою інших ФСР та обговорення його результатів; виявлення проблем, що виникають при реалізації здобутих теоретичних знань в практиці соціальної роботи, та їх усунення шляхом відпрацювання необхідних умінь і навичок; вироблення адекватних установок щодо себе, як ФСР, професії та клієнтів соціальної роботи; контроль та оцінювання діяльності здобувачів [1, с. 272], що відбуваються в межах практики за підтримки та нагляду з боку керівника практики від ЗВО та соціальної організації, – також можна розглядати як неформалізовану підготовку до супервізії, коли в ролі супервізора, наставника виступають керівники практики, працівники соціальної організації тощо.

Формалізований аспект охоплює супервізію, яка передбачена освітньо-професійною програмою підготовки фахівців за спеціальністю 231 – Соціальна робота будь-якого рівня вищої освіти і проводиться цілеспрямовано в межах вивчення відповідних обов'язкових освітніх компонентів, супервізійних практик тощо.

Щоб з'ясувати, який з означених аспектів (формалізований чи неформалізований) підготовки до супервізії в соціальній роботі домінує, проаналізуємо чинну професійну підготовку майбутніх ФСР у вітчизняних ЗВО за наявними у відкритому доступі ОПП підготовки здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальністю 231 – Соціальна робота.

Згідно з інформацією, представленою на порталі vstup.edbo.gov.ua у 2024 р., 72 ЗВО України здійснюють професійну підготовку за спеціальністю 231 – Соціальна робота. Нами було проаналізовано 86 освітньо-професійні програми (ОПП) 2019–2024 років провадження, серед яких

50 першого (бакалаврського) і 36 другого (магістерського) рівня вищої освіти. Було з'ясовано, що на бакалаврському рівні лише 7 ОПП з 6 ЗВО України містять освітню компоненту (ОК), спрямовану на підготовку майбутніх ФСР до організації та проведення супервізії в соціальній роботі (ці ОПП становлять 14% від загальної кількості проаналізованих ОПП бакалаврського рівня), і в трьох з яких – в межах обов'язкових ОК. Обсяг дисциплін коливається від 3 до 6 кредитів ЄКТС. Підготовку магістрів до супервізії в соціальній роботі здійснюють 8 ЗВО України (їх ОПП становлять 22,2% від загальної кількості проаналізованих ОПП магістерського рівня), у 5 з яких – в межах обов'язкових ОК, обсягом від 3 до 4,5 кредити ЄКТС.

Всі ОК («Супервізія в соціальній роботі», «Всуп до супервізії в соціальній роботі», «Основи супервізії у соціальній роботі», «Основи супервізії у соціальній і соціально-педагогічній роботі», «Теорія і практика супервізування», «Супервізія», «Супервізія у соціально-психологічних практиках», «Супервізія в соціальній сфері», «Супервізія та інтервізія у соціальній роботі»), спрямовані на підготовку майбутніх ФСР до організації та проведення супервізії, передбачають формування лише тих фахових компетентностей, які визначені відповідними Стандартами вищої освіти (за виключенням ОПП Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича). Водночас, на нашу думку, вивчення таких ОК має бути спрямовано також на формування спеціальних, більш вузьких компетентностей (незалежно від приналежності до обов'язкової чи вибіркової частини підготовки), які забезпечуватимуть можливість ефективного здійснення супервізії з урахуванням її специфіки в соціальній роботі. Маємо також констатувати, що жодною з проаналізованих ОПП не передбачено проведення супервізійних практик.

Проведений аналіз сутності та специфічних особливостей супервізії у соціальній роботі; нормативних документів, що регламентують її організацію і здійснення у сфері соціальної роботи, а також аналіз професійної підготовки майбутніх ФСР у ЗВО України до супервізійної діяльності, – дозволили визначити спеціальні компетентності, необхідні ФСР для організації та ефективного проведення супервізійних заходів у сфері соціальної роботи, а саме: здатність до використання теоретичних знань щодо сутності та специфічних особливостей супервізії в соціальній роботі під час супервізійних заходів; здатність до налагодження продуктивної взаємодії із супервізованими та використання ефективних стилів супервізії; здатність до застосування доцільних форм і різновидів супервізії відповідно до потреб супервізованих під час супервізійних заходів і сесій; здатність до вивчення, аналізу і дотримання

нормативно-правових та етичних засад діяльності супервізора, меж професійної компетенції в галузі соціальної роботи; здатність до критичного аналізу та імплементації зарубіжного досвіду супервізії в соціальній роботі і досвіду колег-супервізорів у власну супервізійну діяльність; здатність до ефективної співпраці з керівництвом соціальної організації для побудови налагодженої, ефективної системи супервізорства в межах організації, спрямованої на забезпечення безперервного професійного розвитку її працівників і формування кадрової політики організації; підвищення якості надання соціальних послуг та ефективності діяльності самої організації; здатність до просвітницької, медійної діяльності, спрямованої на усвідомлення працівниками соціальних організацій ролі і значущості супервізії в соціальній роботі; здатність до постійного професійного саморозвитку шляхом поширення обізнаності з сутністю соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, рефлексії та оцінювання результатів власної супервізійної діяльності.

Вважаємо, що формування визначених спеціальних компетентностей буде здійснюватись ефективно, якщо будуть реалізовані такі методичні рекомендації:

– для здобувачів, які навчаються за спеціальністю 231 – Соціальна робота, в ОПП передбачити обов'язкову підготовку до супервізії шляхом включення в обов'язкову частину підготовки відповідної ОК, наприклад ОК «Супервізія в соціальній роботі»;

– викладати теоретичний матеріал, ґрунтуючись не тільки на сутності супервізії у сфері допомагаючих професій, але й з урахуванням специфічних особливостей супервізії в соціальній роботі;

– посилити практичну складову підготовки до супервізії шляхом використання на практичних заняттях кейс-методу, рольових, імітаційних ігор за участі здобувача-супервізора і здобувача-супервізованого; запрошення на заняття з ОК професійних супервізорів, здатних до передачі досвіду з організації та проведення супервізійних заходів у сфері соціальної роботи; збільшення обсягу ОК «Супервізія в соціальній роботі» принаймні до 6 кредитів ЄКТС;

– включити елементи супервізії у процес вивчення інших обов'язкових ОК (наприклад, таких як «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Технології і методи соціальної роботи», «Професійне спілкування в соціальній роботі» та ін.) шляхом роботи здобувачів у трійках «супервізор – фахівець із соціальної роботи – клієнт соціальної роботи»;

– за можливості, ввести в ОПП додатковий вид виробничої практики – супервізійної або передбачити наявними в ОПП видами практики

відвідування/участь у супервізійних заходах у соціальних установах – базах практики;

– актуалізувати міжпредметні зв'язки між ОК «Супервізія в соціальній роботі» та іншими ОК частини професійної підготовки шляхом використання знань і вмінь, отриманих під час їх вивчення, на практичних заняттях з ОК «Супервізія в соціальній роботі»;

– передбачити наступність у підготовці до супервізії на обох рівнях підготовки – бакалаврському та магістерському (в межах ОПП одного ЗВО), шляхом внесення в ОПП обох рівнів відповідних обов'язкових ОК, взаємопов'язаних за змістом; за наявності на магістерському рівні підготовки дисциплін, пов'язаних з менеджментом організацій у соціальній роботі, – шляхом включення у їх зміст тем або модулів із супервізії.

Висновки. Проведений аналіз ОПП підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 231 – Соціальна робота дозволяє дійти висновку про домінування у вітчизняних ЗВО неформалізованого аспекту підготовки майбутніх ФСР до супервізії, який не передбачає цілеспрямовану підготовку здобувачів до її організації та проведення. Цей факт ще раз підкреслює недооцінку ролі супервізії в СР та пояснює опір супервізійним заходам з боку соціальних працівників-практиків, усвідомлення значущості яких має формуватись ще в межах професійної підготовки у ЗВО.

На нашу думку, визначені компетентності та подані методичні рекомендації щодо їх

формування стануть в нагоді розробникам освітніх компонентів або програм підготовки фахівців із соціальної роботи до супервізійної діяльності; гарантам і проектним групам для вдосконалення ОПП підготовки здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальністю 231 – Соціальна робота. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в апробації на базі Національного університету «Одеська політехніка» обов'язкових ОК з супервізії, призначених для бакалаврської та магістерської підготовки майбутніх ФСР, в межах яких будуть реалізовані всі запропоновані методичні рекомендації та сформовані визначені спеціальні компетентності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Астремська І. В. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі : навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 396 с.
2. Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти: Наказ Міністерства науки і освіти України від 29.12.2023 р. № 1583. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/Nakaz-1583.vid.29.12.2023.pdf> (дата звернення 03.08.2024 р.)
3. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства науки і освіти України від 24.04.2019 р. № 557. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/64423/#google_vignette (дата звернення 30.06.2024 р.)